

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

КОЛІСНИК-ГУМЕНЮК ЮЛІЯ ІГОРІВНА

УДК 37.02:[378.6:61]:614. 253

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ГУМАНІТАРНОЇ
ПІДГОТОВКИ В МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖАХ**

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському науково-практичному центрі професійно-технічної освіти НАПН України, м. Львів.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Руденко Лариса Анатоліївна,
Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти НАПН України, завідувач відділу практичної психології, м. Львів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Цехмістер Ярослав Володимирович,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, проректор з науково-педагогічної роботи та довузівської підготовки, директор Українського медичного ліцею, м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Тихолаз Софія Іванівна,
Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, завідувач курсу латинської мови та основ медичної термінології, м. Вінниця.

Захист відбудеться 19 грудня 2012 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, 2-й корпус, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розісланий 16 листопада 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасна реформа системи охорони здоров'я, запровадження бюджетно-страхової медицини, інтеграція України у європейське співтовариство потребують удосконалення системи медичної освіти з метою підготовки фахівців, які відповідали б світовим стандартам. Підвищення якості підготовки та виховання фахівців з охорони здоров'я потребує перегляду психолого-педагогічних засад діяльності навчальних закладів, упровадження сучасних концепцій і підходів, посилення акценту на формування професійної культури студентів. Закласти фундамент професійно-етичної культури майбутніх фахівців у медичних коледжах покликана гуманітарна підготовка, мета якої полягає в підвищенні рівня загальної культури особистості через: формування у студентів наукового світогляду і творчого мислення; реалізацію професійної спрямованості змісту освіти; розкриття гуманітарних аспектів професійних знань і діяльності; створення умов для розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців.

З проблем професійної підготовки майбутніх медиків виконано низку досліджень, зокрема питання медичної етики розглянули Ю. Віленський, Н. Касевич, В. Москаленко, П. Назар, Н. Пасечко, М. Попов, І. Сенюта та ін.; окремі аспекти гуманізації медичної освіти досліджували А. Алексеєнко, Р. Глаголь, В. Звягіна, Н. Зінченко, В. Кравченко, М. Кривоносов, Л. Кустарьова, М. Міхалін, Е. Ніколишина, Т. Петрушанко, А. Салій, Н. Ставицька, С. Тихолаз, А. Циганенко, Ю. Ющенко та ін.; проблеми виховання гуманності у майбутніх медиків висвітлені у працях О. Андрійчук, Т. Дем'янчук, Х. Мазепи, А. Остапенка, В. Ткаченка, Я. Цехмістера, М. Шегедин; питання медичної деонтології опрацювали Є. Вагнер, М. Васильєва, В. Вербицький, О. Грандо, В. Казаков, П. Костюк, Ю. Кундієв, Л. Переймибіда, М. Петров, Л. Пиріг, Є. Чазов, Г. Царегородцев. Проте, формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у медичних коледжах у процесі вивчення гуманітарних дисциплін розкрито недостатньо. Неналежна увага приділяється соціально-гуманітарній підготовці та її впливу на формування загальної культури, розвитку професійно-етичних якостей майбутніх медиків.

Аналіз відповідної літератури та роботи медичних коледжів виявив низку суперечностей: між сучасними вимогами суспільства до рівня медичного обслуговування і недостатнім рівнем професійно-етичної культури медиків; необхідністю підвищення якості підготовки випускників медичних коледжів і неможливістю досягти цього тільки традиційними методами навчання; потребою застосування нових педагогічних технологій у системі медичної освіти та розробленістю відповідного науково-методичного забезпечення; педагогічним потенціалом інтерактивних технологій навчання та недостатнім його використанням у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. Подолання цих суперечностей можливе за умов удосконалення медичної освіти. Оперативність і гнучкість системи професійної підготовки медиків значною мірою залежить від ефективності навчально-виховного процесу медичних коледжів.

Перелічені суперечності й актуальність окресленої проблеми, її недостатня теоретична розробленість і потреби практики зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах».*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Науково-методичне забезпечення якісної підготовки кваліфікованих робітників в умовах регіоналізації професійно-технічної освіти» (РК № 0107U000136).

Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 10 від 28 грудня 2006 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 10 від 23 грудня 2008 р.).

Об'єктом дослідження є гуманітарна підготовка студентів медичних коледжів.

Предмет дослідження: формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців медичного профілю (на матеріалі історії та культурології).

Мета дослідження: теоретично визначити й експериментально перевірити педагогічні умови та методику формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців під час вивчення історії та культурології у медичних коледжах, що забезпечує підвищення якості підготовки медиків.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що гуманітарна підготовка фахівців у медичних коледжах сприятиме формуванню й розвитку їхньої професійно-етичної культури, якщо:

- будуть розроблені та враховані концептуальні основи формування професійно-етичної культури майбутніх медиків;
- впроваджені в навчально-виховний процес науково обґрунтовані педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін;
- застосована методика формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів під час вивчення історії та культурології.

Це забезпечить: сформованість професійно-етичних знань, умінь і навичок випускників медичних коледжів; відповідність особистісних, медико-професійних і соціально значущих якостей студентів до вимог професійно-етичної культури медика; розвинутість у студентів медичних коледжів компонентів професійно-етичної культури (мотиваційного, аксіологічного, когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного, креативного).

Відповідно до мети та гіпотези дослідження визначено основні **завдання**:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми в науковій теорії та практиці підготовки фахівців у медичних коледжах і роль гуманітарної підготовки у становленні професійних і морально-етичних якостей майбутніх медиків.

2. Визначити структурно-компонентний склад професійно-етичної культури медичних працівників, з'ясувати критерії, компоненти і методи оцінювання стану професійно-етичної культури у студентів медичних коледжів.

3. Обґрунтувати концептуальні основи та педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін та експериментально перевірити їх ефективність.

4. Розробити й експериментально перевірити методику формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів із застосуванням інтерактивних технологій у процесі вивчення історії та культурології.

Загальна методологія дослідження базується на філософських положеннях про: взаємозумовленість розвитку особистості та суспільства; цілісність і взаємозалежність соціальних явищ і процесів навколишнього світу; провідну роль діяльності у розвитку особистості; співвідношення загальнолюдського й професійного компонентів моралі; індивідуальні особливості людини як єдність природного та набутого; а також положеннях сучасних культурологічної, гуманістичної та особистісної парадигми освіти про роль культурологічного підходу у професійній освіті; цілісного підходу до педагогічних явищ і процесів; сутності та структури професійної етики медика (деонтологія та біоетика); концептуальних положеннях теорії виховання.

Нормативною базою дослідження є положення Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття), Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), Національної доктрини розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, низки нормативних документів Міністерства охорони здоров'я з питань медичної освіти, а також Концепція національного виховання студентської молоді, Хартія працівників охорони здоров'я, Етичний кодекс професійної етики Міжнародної ради медсестер.

Теоретична основа дослідження: положення та висновки наукових праць, що становлять філософські засади етики (Аристотель, Платон, Г. Гегель, І. Кант, М. Бахтін, І. Франко), зокрема професійної (Г. Васянович, С. Вековшиніна, А. Гусейнов, І. Зязюн, В. Кремень, О. Кривошеєва); питання вдосконалення навчального процесу (Ю. Бабанський, Б. Гершунський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Джеджула, В. Клочко, І. Козловська, П. Сікорський, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, І. Шоробура); психолого-педагогічні засади професійного розвитку особистості (О. Акімова, М. Козяр, Н. Ничкало, І. Підласий, В. Рибалка); гуманітаризації освіти (Г. Дегтярьова, А. Молчанова, А. Чуткий); проблеми змісту, методів, форм навчання та виховання майбутніх фахівців (С. Батишев, А. Вербицький, О. Куцевол, А. Литвин, В. Шахов); положення теорії культури професійної освіти (В. Біблер, М. Каган, О. Лосев, М. Мамардашвілі) та культурологічний підхід до формування професійної культури (О. Аніщенко, Г. Балл, А. Коломієць, Е. Остапенко, О. Пономаренко, Г. Тарасенко, О. Траверсе, Я. Черньонков); деонтології (Є. Вагнер, О. Грандо, Н. Касевич, Ю. Кундієв, М. Петров, Є. Чазов); інтерактивних технологій навчання (В. Петрук, О. Пометун, Л. Штикова, Н. Шмельова).

Під час розв'язання поставлених завдань, досягнення мети дослідження та перевірки гіпотези використано комплекс **методів дослідження:**

- *теоретичні:* вивчення навчально-нормативної документації, психолого-педагогічної та методичної літератури задля виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми; аналіз сучасних положень про зміст професійної освіти та навчальний процес із метою проектування професійної підготовки майбутніх медичних фахівців; аналіз результатів навчально-виховного процесу для виявлення підготовки студентів до навчальної та професійної діяльності;

- *емпіричні:* спостереження за навчальним процесом, анкетування, опитування, тестування, експертне оцінювання і самооцінювання, бесіди з педагогами й студентами для діагностики рівня професійно-етичної культури майбутніх медичних фахівців, констатувальний і формувальний педагогічний експеримент із метою апробації

педагогічних умов і методики формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, опрацювання результатів педагогічного експерименту методами математичної статистики.

Експериментальною базою дослідження є Львівський державний медичний коледж імені Андрея Крупинського, вищі навчальні комунальні заклади Львівської обласної ради «Самбірський медичний коледж» і «Бориславський медичний коледж», Черкаський медичний коледж. У експерименті взяли участь 79 педагогів, 4заступники директорів медичних коледжів з гуманітарної освіти та виховання, 55 викладачів, 8 голів методичних об'єднань і предметних комісій, 12 керівників предметних гуртків, 416 студентів медичних коледжів.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів полягає в тому, що:

– *вперше* визначені концептуальні основи формування професійно-етичної культури майбутніх медиків та її структурно-компонентний склад; обґрунтовані педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (професійна спрямованість гуманітарних дисциплін; педагогічна взаємодія на засадах комплексу психолого-педагогічних підходів; інтерактивні методики управління пізнавальною діяльністю; готовність викладачів соціально-гуманітарних дисциплін до формування професійно-етичної культури майбутніх медиків);

– *уточнено* сутність поняття «професійно-етична культура» стосовно медичних працівників; вимоги до професійно-етичної культури медиків; критерії, компоненти і методи оцінювання професійно-етичної культури студентів медичних коледжів;

– *подальшого розвитку* одержали методи, форми і засоби формування професійно-етичної культури особистості у процесі вивчення історії та культурології з використанням інтерактивних технологій навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що *розроблено й впроваджено* в навчальний процес: методику формування професійно-етичної культури майбутніх медиків під час вивчення історії та культурології; експериментальні професійно спрямовані курси «Історія України» і «Культурологія»; авторські навчально-методичні посібники «Історія України» і «Культурологія»; критерії рівнів сформованості професійно-етичної культури; методичні рекомендації щодо впровадження інноваційних методів вивчення гуманітарних предметів у медичних навчальних закладах. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення навчально-методичного забезпечення, вдосконалення нормативної документації медичних коледжів.

Впровадження результатів дослідження. Наукові положення, навчально-методичні матеріали впроваджено у Львівському державному медичному коледжі імені Андрея Крупинського (довідка № 01-12/423 від 31.10.11 р.), вищих навчальних комунальних закладах Львівської обласної ради «Самбірський медичний коледж» (довідка № 302 від 20.10.11 р.) і «Бориславський медичний коледж» (довідка № 111 від 23.11.11 р.), Черкаському медичному коледжі (довідка № 273 від 30.09.11 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на

– *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Науковий потенціал світу» (Львів, 2004), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2008,

2010), «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2009, 2011), «Педагогіка вищої школи ХХІ ст. та формування національної гуманітарно-технічної еліти» (Харків, 2010), у реалізації Програми французько-українського обміну фахівців у галузі охорони здоров'я та фармації (Париж, 2010);

– *всеукраїнських науково-практичних конференціях* «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2007), «Духовність у становленні та розвитку громадянськості особистості» (Кременець, 2008), «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції» (Київ, 2009), «Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів ПТНЗ» (Львів, 2010), «Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ України: результати, проблеми та перспективи» (Тернопіль, 2010), II Всеукраїнському педагогічному конгресі (Львів, 2005);

– *регіональних науково-практичних конференціях* «Проблеми регіоналізації професійного навчання: реалії, науковий пошук, перспективи» (Львів, 2008), «Організація професійної підготовки фахівців на основі маркетингу ринку праці та освітнього моніторингу» (Львів, 2009), «Педагогічна взаємодія середніх загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів» (2010), «Психологічна служба у професійно-технічних навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2010), звітних наукових конференціях Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (2008–2012), Педагогічних читаннях пам'яті В. П. Жука «Розвиток професійно-технічної освіти на регіональному рівні» (Львів, 2010), науково-методологічному семінарі Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України.

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 24 публікаціях автора, з них: 11 статей у провідних наукових виданнях з переліку, затвердженого ВАК України, 2 навчально-методичні посібники, 2 методичних рекомендацій, 4 статті у збірниках наукових праць, 5 статей у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг особистого внеску становить 21,8 авт. арк.

Особистий внесок автора. У статті «Методичне забезпечення навчального процесу в підготовці асистента лікаря-стоматолога» (співавтор О.М. Гуменюк) автору належить висвітлення результатів розроблення й упровадженням інноваційних технологій у навчально-виховний процес медичних коледжів. У «Методичних вказівках з дисципліни «Історія медицини» для студентів I курсу медичного факультету» (співавтор М. А. Бунь) дисертант розробила пояснювальну записку та теоретичну частину.

Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 287 сторінок друкованого тексту, з яких 190 сторінок становить основний текст. Робота містить 12 таблиць на 6 сторінках, 19 рисунків на 9 сторінках. Список використаних джерел містить 261 найменування, з них 9 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність, викладено мету, гіпотезу, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, його зв'язок із науковими програмами, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У *першому розділі* – «**Теоретичні засади професійно-етичної культури медичних працівників**» – проаналізовано методологічні та психолого-педагогічні аспекти професійної культури медичних працівників, обґрунтовано її морально-етичну складову, розкрито роль гуманітарної підготовки у становленні професійних і морально-етичних якостей майбутніх медиків.

Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців пов'язане з проблемою формування і розвитку в них сучасного наукового мислення і професіоналізму. Цей процес має відбуватися шляхом виховання рефлексивно-мисленнєвої культури як форми організації свідомості професіонала. За сучасною парадигмою освіти створення відповідної системи професійної підготовки лежить у площині оновлення традиційних, моделювання та впровадження інноваційних технологій навчання.

Підготовка майбутніх медиків спрямована на формування у студентів належного рівня професійної майстерності, виховання відповідних якостей з одночасним розвитком загальної культури. Однією зі складових культури особистості є професійна культура, яка передбачає сформованість знань, творче здійснення праці, розвиненість професійної інтуїції тощо. Це поняття охоплює сукупність принципів, норм, правил, методів, які сформувалися історично та регулюють професійну діяльність людини в кожній галузі.

Професійна культура медичного фахівця поєднує культуру поведінки, комунікативну культуру, культуру обслуговування пацієнтів, організаційну культуру тощо. Очевидно, що ці елементи пов'язані з професійною етикою. Тому вважаємо за доцільне визначити *професійно-етичну культуру медичних працівників* як сукупність моральних цінностей та етичних норм, які стали внутрішніми особистісними переконаннями; спрямовують професійну діяльність медиків на формування і відтворення морально-етичних вимог суспільства; наповнюють професійним змістом процеси діяльності й посилюють загальнокультурну спрямованість, відображаючи досягнутий у ній рівень майстерності й формуючи відповідальне ставлення до праці. Проблема її розвитку пронизує всі компоненти професійної й духовної сфери майбутнього медика, активно впливає на рівень їх сформованості. Формування морально-етичних якостей свідомості, розвиток моральних почуттів і переконань, вироблення звичок моральної поведінки є одним із перспективних засобів удосконалення професійної підготовки у медичних коледжах.

Особливості практичної діяльності та норми поведінки медиків регулює медична етика, предметом якої є об'єктивні основи, сутність, специфіка, структура й основні функції моралі працівників медичної сфери. Закони і положення медичної етики, інтегровані в поглядах, знаннях, поведінці медика, відображає його професійно-етична культура. В цьому контексті значну світоглядно орієнтувальну функцію у медичних навчальних закладах виконує гуманітарна підготовка, зокрема предмети історія і культурологія. Потребу формування професійно-етичної культури зумовлюють сучасні концепції розвитку гуманітарної освіти, постійне зростання ролі гуманітаризації в освіті. Гуманістична спрямованість студентів-медиків передба-

час розуміння і внутрішнє прийняття цілей і завдань їхньої майбутньої гуманної діяльності, інтересів, ідеалів, установок, поглядів, переконань, які до неї належать.

Формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін передбачає передусім становлення і розвиток особистості, входження її в нове соціальне середовище. Гуманітарна підготовка студентів медичних коледжів впливає на формування їхніх професійно-світоглядних якостей, забезпечує координацію всіх ланок соціально-психологічної готовності до виконання професійної діяльності, виступає системою функцією, що об'єднує в єдине ціле елементи фахової підготовки.

У другому розділі – «Формування професійно-етичної культури медичних працівників у процесі вивчення гуманітарних предметів» – обґрунтовані вимоги до професійно-етичної культури медичних працівників, запропоновані критерії, компоненти і методи її оцінювання; визначені концептуальні основи формування професійно-етичної культури медиків; розроблені педагогічні умови і методика формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів із застосуванням інтерактивних технологій навчання у процесі вивчення історії та культурології.

У загальній системі медичної освіти особливо багато важить морально-етична підготовка і виховання майбутніх медиків на принципах професійної честі, гуманізму, людської порядності й відповідальності. Духовне зростання, збагачення професійно-етичної культури медика – необхідні умови виконання професійного і гуманного обов'язків. Професійно-етична культура медичного працівника відрізняється складністю й багатомірністю, виступає як предмет, засіб і результат навчальної та професійної діяльності, в процесі якої засвоюються й розширюються специфічні категорії цінностей. Сукупність вимог до професійно-етичної культури фахівців медичного профілю у вигляді ціннісних орієнтацій можна умовно поділити на три групи: особистісні, медико-професійні, соціально значущі. Фундаментальними етичними вимогами, які визначають їхні професійно-етичні якості є такі: моральний обов'язок, честь і гідність медика, відповідальність, справедливість, медична тактовність, толерантність тощо. Реальним виразом сформованості професійної етики медика є здатність конструктивно будувати стосунки з різними категоріями людей, з якими він спілкується (пацієнти, їхні родичі, колеги, лікарі, адміністрація медичних закладів тощо). Структурно-компонентний склад професійно-етичної культури визначено за критеріями якостей особистості медичних працівників та їхньої поведінки, узгодженої з вимогами професійно-етичних правил: *когнітивно-діяльним, професійно-особистісного потенціалу; результативності*. Показниками її сформованості є зміст і ознаки її компонентів (мотиваційного, аксіологічного, когнітивного, операційно-діяльносного, особистісно-рефлексивного, креативного).

Принципи діяльності педагогічного колективу медичного коледжу з розвитку професійно-етичної культури взаємопов'язані з відповідними принципами виховання й розглядаються як вихідні положення, що визначають загальне спрямування процесу становлення майбутнього медичного працівника. Вирішення проблем формування професійно-етичної культури студентів у медичних коледжах вимагає перегляду організаційно-педагогічних засад і методик підготовки фахівців, реалізації завдань формування в них гуманності, моральних переконань, професійних цінностей, набуття певного практичного досвіду, необхідного для застосування гуманітарних знань у

практичній діяльності в галузі охорони здоров'я. Виховання моральних принципів у студентів медичних коледжів передбачає: формування духовного світу майбутніх медиків; врахування основних засад становлення і професійного розвитку їхнього світогляду, гуманістичних переконань; постійне збагачення професійно-етичних знань; вироблення свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; виховання психологічної стійкості та позитивних емоцій від медичної діяльності; розвитку гідності та громадянської позиції; гуманістичне спрямування змісту, методів і форм навчання. Важливим у підготовці медика є перетворення етичних знань в сукупність моральних переконань, що потребує неперервного формування професійно-етичних якостей як необхідної умови переходу етичних мотивів у відповідні знання та діяльність.

Формування професійно-етичної культури медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін має на меті: здійснення педагогічного впливу на формування професійно-етичної культури медиків через професійно-спрямоване викладання гуманітарних дисциплін; забезпечення розвитку професійно-етичної культури студентів у процесі вивчення гуманітарних предметів як засобу самопізнання професійно важливих якостей, активізації професійного самовдосконалення; організацію педагогічної взаємодії на засадах комплексу науково-педагогічних підходів, що забезпечує успішне вирішення складних проблем, які виникають при засвоєнні професійно-етичних норм у відносинах з іншими людьми, практичному житті в процесі виконання соціальних ролей громадянина, у професійній діяльності. Виокремлення концептуальних основ формування професійно-етичної культури дозволяє визначити відповідні напрями роботи педагогічних працівників. Концептуальними основами формування професійно-етичної культури студентів у медичних коледжах є:

- створення системи професійної підготовки, що сприятиме формуванню загальнолюдських моральних і професійно-етичних якостей майбутніх фахівців, враховує вимоги етичних кодексів професійної діяльності;
- скерування виховної роботи на національне та патріотичне виховання, формування демократичного світогляду і громадянської позиції, розвиток екологічної свідомості, комунікативної культури, етичних та естетичних поглядів;
- цілеспрямоване формування в студентів усталеного комплексу якостей, властивостей, моральних переконань і моральної свідомості, які безпосередньо впливають на моральну поведінку і моральні відносини майбутнього медика, відповідають конкретним професійним вимогам і притаманні відповідній медичній спільноті;
- врахування взаємозв'язку між характером навчально-професійної діяльності та розвитком професійно-етичних поглядів і переконань;
- забезпечення наступності у формуванні професійно-етичних знань та інтегрування в процесі професійної підготовки всіх взаємопов'язаних складових професійно-етичної культури медичного працівника;
- забезпечення спрямованості професійної культури медиків на реалізацію морально-етичних вимог суспільства; спрямування суспільно-гуманітарної підготовки в медичних коледжах на входження особистості у медичну діяльність, успішне професійне становлення та професійну адаптацію.

Це передбачає: систематичне ознайомлення студентів у всіх циклах дисциплін з професійно-етичними та гуманістичними цінностями; застосування широкого спектра практичних форм роботи, спрямованих на розвиток умінь і навичок реалізації

професійно-етичних принципів у галузі охорони здоров'я; об'єднання всіх компонентів процесу формування професійно-етичної культури в єдину цілеспрямовану систему професійної підготовки і виховання майбутніх медиків.

Педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін передбачають: професійну спрямованість вивчення гуманітарних дисциплін у медичних коледжах; педагогічну взаємодію на засадах комплексу психолого-педагогічних підходів (аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, особистісний); використання інтерактивних методик управління пізнавальною діяльністю майбутніх медичних фахівців; готовність викладачів до використання професійних знань і досвіду професійної діяльності, одержаного в процесі навчання, з метою реалізації міжпредметних зв'язків і становлення цілісної особистості фахівця-медика.

Реалізація педагогічних умов спрямована на формування у медиків професійно-етичної культури та свідомого професійного самовизначення, плекання необхідних якостей особистості, а також готовності до неперервної освіти і професійної діяльності з урахуванням вимог суспільства. В зв'язку з цим актуалізується професійна спрямованість гуманітарних дисциплін у медичних навчальних закладах.

Методика формування професійно-етичної культури студентів у процесі гуманітарної підготовки передбачає використання інтерактивних методів навчання з метою формування у майбутніх медиків професійної майстерності, відпрацювання професійних умінь, розвитку професійно-етичної культури, вирішення складних професійних завдань шляхом ефективного застосування одержаних знань і вмінь, залучення додаткової інформації, мобілізації творчих і емоційних зусиль тощо. У процесі використання запропонованої методики діяльність викладачів гуманітарних дисциплін скерована на розроблення й застосування інноваційних підходів, технологій, форм і методів навчальної роботи, які сприяють підвищенню інтересу, самостійності, творчої активності студентів у засвоєнні професійно-етичних знань і формуванні вмінь і навичок їх застосування у професійній діяльності. Це потребує: посилення системності в навчально-виховній роботі; розширення свободи викладача у процесуально-методичній сфері; перехід до побудови власної педагогічної позиції; орієнтація на особистість студента; подолання авторитарності; відмова від однозначної орієнтації на результат; підвищення рівня педагогічної майстерності.

Розроблені на цій основі курси «Історія України» та «Культурологія» сприяють покращенню гуманітарної підготовки студентів у медичних коледжах, формують творчу активність майбутніх медичних працівників. Сприйняття і розуміння культури як суспільного явища допомагають кваліфіковано аналізувати, систематизувати, класифікувати й адаптувати моделі духовного, соціально-політичного та культурно-мистецького життя. Інтерактивні методи навчання забезпечують якісні знання, вміння, навички, мобільність і гнучкість, підвищують пізнавальний інтерес, піднімають рівень самооцінки студентів, гарантують ефективність навчально-методичної роботи та покращують рівень успішності.

У третьому розділі – “Експериментальна перевірка ефективності методики формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у медичних коледжах” – обґрунтовано програму і методику педагогічного експерименту, висвітлено його перебіг, проаналізовано одержані результати, розкрито сутність основ-

них показників ефективності педагогічних умов і методики формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів із застосуванням інтерактивних технологій навчання у процесі вивчення історії та культурології. Відповідно до програми і методики дослідження проаналізовано стан виховання професійно-етичної культури майбутніх медиків на практиці, здійснена перевірка гіпотези дослідження.

На основі узагальнення даних констатувального етапу експерименту виявлено реальний стан виховання професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників у процесі вивчення гуманітарних предметів у медичних коледжах, визначено рівень професійно-етичних знань, умінь і навичок шляхом анкетного опитування студентів, бесід з випускниками медичних навчальних закладів, педагогами і працівниками різних напрямів галузі охорони здоров'я. Дослідження показали, що 41 % студентів байдуже ставляться до формування професійно-етичної культури у процесі навчання. Виявлено також неспроможність більшості студентів (71 %) критично мислити й аналізувати власну поведінку в умовах медичної діяльності, уміння конструктивно будувати стосунки з колегами і пацієнтами тощо.

Результати констатувального етапу експерименту дали підстави для висновку, що традиційна професійна підготовка у медичних коледжах є недостатньо ефективною з огляду на формування головних морально-етичних якостей, які є основою подальших успіхів у медичній діяльності й розвитку особистості медичного працівника. Аналіз одержаних даних свідчить про незадовільний стан професійно-етичної культури близько 40 % студентів медичних коледжів. Ефективному засвоєнню професійно-етичних знань перешкоджають: неузгодженість вивчення гуманітарних і професійно орієнтованих дисциплін, недоліки навчально-програмного забезпечення, домінування освітніх цільових настанов над виховними, недостатня підготовленість викладачів гуманітарних дисциплін, відсутність у навчальних закладах чіткого плану дій щодо формування професійно-етичної культури студентів.

У процесі формування етапу експерименту були впроваджені авторські експериментальні курси; послідовно застосовувалися інтерактивні методи навчання з урахуванням комплексу психолого-педагогічних підходів, що передбачало використання дидактичних і рольових ігор, моделювання професійних завдань, створення і вирішення проблемних ситуацій тощо; проводилась активна робота щодо підвищення рівня готовності викладачів історії та культурології до реалізації нових методик формування професійно-етичної культури майбутніх медиків.

Ефективність формування професійно-етичної культури майбутніх медиків визначалася за трьома критеріями: сформованість професійно-етичних знань, умінь і навичок студентів медичних коледжів (*когнітивно-діяльнісний критерій*); відповідність якостей студентів до вимог професійно-етичної культури медика (*критерій професійно-особистісного потенціалу*); розвинутість компонентів професійно-етичної культури студентів медичних коледжів (*критерій результативності методики та педагогічних умов формування професійно-етичної культури*). Для визначення рівнів сформованості професійно-етичної культури майбутніх медиків використовувалися кваліметричні методи, педагогічне тестування, методи експертного оцінювання та самооцінювання.

Перевірка сформованості професійно-етичних знань, умінь і навичок студентів медичних коледжів за результатами педагогічного тестування виявила, що середній

показник коефіцієнта засвоєння професійно-етичних знань і вмінь студентів експериментальних груп становив 0,80, а контрольних – лише 0,73 (рис. 1). Достовірність результатів тестування перевірялася за допомогою критерію Вілкоксона-Манна-Уїтні. Було виявлено також позитивний кореляційний зв'язок між рівнем розвитку професійно-етичної культури та успішністю студентів.

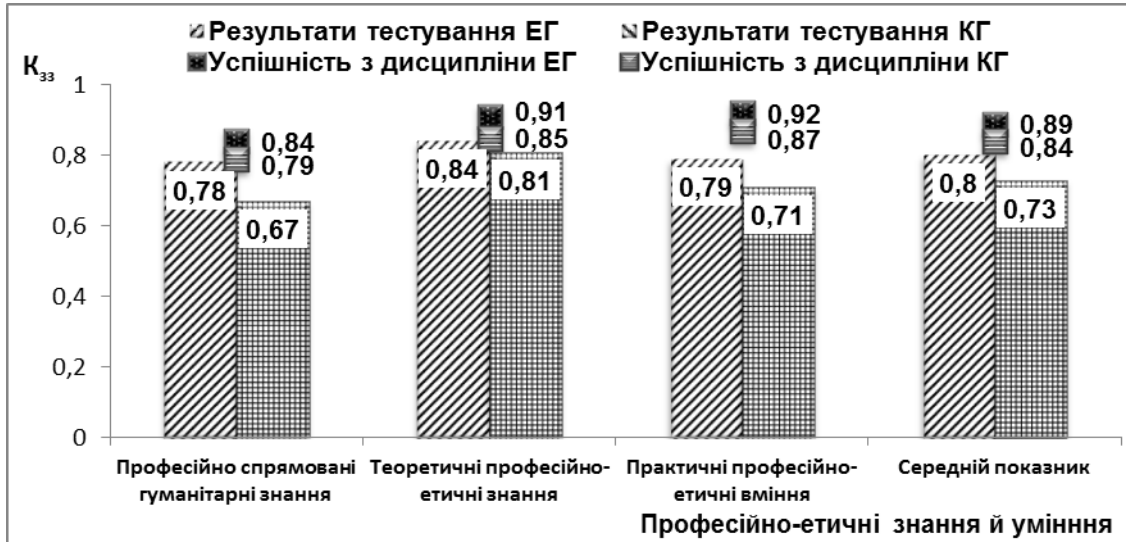

Рис. 1. Діаграма сформованості професійно-етичних знань і вмінь студентів експериментальних і контрольних груп

Статистично-математичне порівняння результатів сформованості різних аспектів професійно-етичної культури проводилось шляхом аналізу та математичного опрацювання анкет студентів експериментальних і контрольних груп за розробленою шкалою й алгоритмом визначення рівнів (високого, середнього чи низького) професійно-етичної культури. За показниками самооцінки було прослідковано позитивну динаміку рівня сформованості у студентів експериментальних груп особистісного, медико-професійного, соціально значущого аспектів професійно-етичної культури. Узагальнений розподіл рівнів сформованості професійно-етичної культури усіх студентів експериментальних і контрольних груп за результатами самооцінювання наприкінці експерименту подано в табл. 1:

Таблиця 1

Сформованість професійно-етичної культури студентів експериментальних і контрольних груп медичних коледжів

№ з/п	Аспекти професійно-етичної культури	Рівні сформованості (%)						Всього студентів	
		високий		середній		низький		ЕГ	КГ
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ		
1.	Особистісний	68,0	39,0	28,1	48,1	3,9	13,9	206, 100%	210, 100%
2.	Медико-професійний	81,1	63,0	16,9	29,0	2,0	8,0		
3.	Соціально значущий	52,7	29,9	37,1	48,1	10,2	22,0		

Аналіз показує суттєву різницю в кількості студентів експериментальних і контрольних груп медичних коледжів, що виявили різні рівні сформованості особистісних, медико-професійних, соціально значущих якостей, які відповідають вимогам до професійно-етичної культури майбутніх медиків. Їх зростання в експериментальних

групах доводить ефективність запропонованих педагогічних умов і методики.

Порівняння результатів розвитку компонентів професійно-етичної культури методом експертного оцінювання підтвердили тенденцію зростання в експериментальних групах кількості студентів з високими показниками (рис. 2, 3).

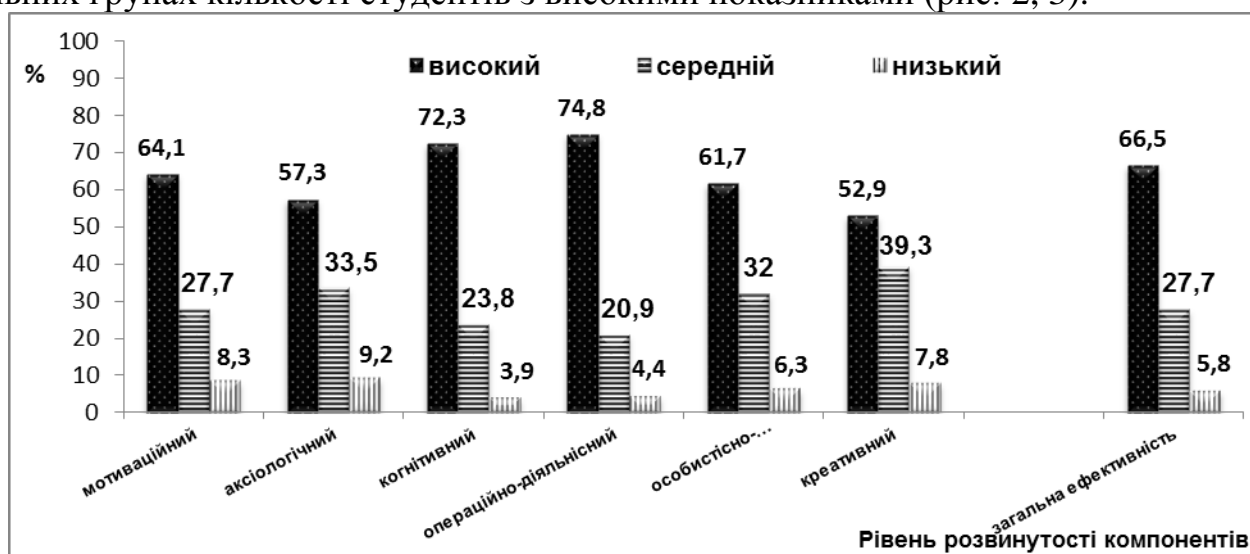

Рис. 2. Діаграма ефективності формування професійно-етичної культури студентів експериментальних груп

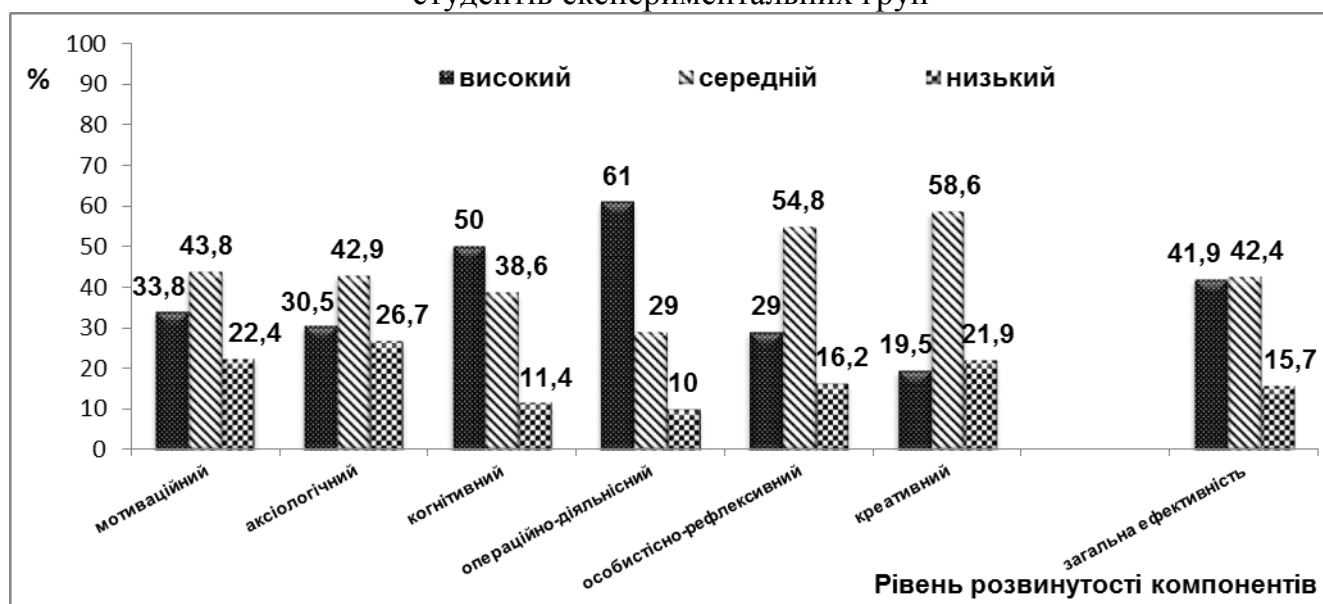

Рис. 3. Діаграма ефективності формування професійно-етичної культури студентів контрольних груп

Визначена загальна ефективність розвитку професійно-етичної культури в експериментальних групах – 66,5 % високий рівень і 27,7 % – середній, натомість у контрольних групах ці показники 41,9 та 42,4 % відповідно. Застосування в експериментальних групах спеціально розроблених концептуальних основ формування професійно-етичної культури в поєднанні з реалізацією педагогічних умов формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін зумовили невинне підвищення рівня професійно-етичної культури студентів. Ефективною виявилась методика формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів під час вивчення курсів «Історія України» та

«Культурологія», зокрема доцільним виявилось впровадження інтерактивних методів навчання для цих дисциплін. Обчислення критерію Пірсона χ^2 для порівняння математичних сподівань досліджуваних вибірок показало, що рівень підготовки студентів експериментальних груп відрізняється від рівня контрольних груп зі статистичною достовірністю понад 0,95.

Результати опитування педагогічних працівників і працівників лікувальних установ дозволили зробити висновок, що вони схвалюють розроблені концептуальні основи та педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Отже, мета роботи досягнута, поставлені завдання повністю виконані, гіпотеза підтверджена.

ВИСНОВКИ

1. Морально-етична складова професійної культури медичного працівника регламентується медичною етикою, що включає біоетику та деонтологію, які встановлюють певні етичні норми та моральні цінності в суто професійному і морально-особистісному сенсі. Підготовка фахівця в медичних коледжах передбачає опанування знань, вимог і правил поведінки, розвиток почуттів, становлення переконань, умінь і звичок відповідно до норм професійної діяльності медиків.

Вивчення стану професійної підготовки найбільш масової медичної професії – медичних сестер – в українських ВНЗ I-II рівня акредитації виявило низку недоліків: недостатність гуманітарних знань; відсутність належної професійної спрямованості загальноосвітніх дисциплін; низька мотивація до саморозвитку і самовдосконалення; недостатня самостійність; слабкі уявлення про застосування морально-етичних норм у власній діяльності, невміння діяти у складних ситуаціях; недостатній рівень розвитку професійно важливих психологічних якостей. Проблему підвищення якості професійної підготовки студентів медичних коледжів неможливо розв'язати без посилення ролі гуманітарної підготовки, мета якої полягає у підвищенні рівня загальної культури майбутніх медиків, формуванні у них сучасного світогляду, розвитку відповідальності, наполегливості, людяності, тобто їхньої гуманістичної спрямованості, що є підґрунтям формування професійно-етичної культури.

2. Професійно-етична культура медичних працівників – це сукупність моральних цінностей та етичних норм, які стали внутрішніми особистісними переконаннями; спрямовують професійну діяльність медиків на формування і відтворення морально-етичних вимог суспільства; наповнюють професійним змістом процеси діяльності й посилюють загальнокультурну спрямованість, відображаючи досягнутий у ній рівень майстерності й формуючи відповідальне ставлення до праці. Сформованість професійно-етичної культури медичного працівника органічно поєднує моральну свідомість (ціннісно-змістовий аспект), моральну діяльність (емоційно-діяльнісний аспект) та моральні відносини (комунікативно-соціальний аспект). Вимоги до професійно-етичної культури фахівців медичного профілю умовно поділяємо на *особистісні, медико-професійні, соціально значущі*.

Комплексність поняття *професійно-етичної культури медика* виявляється в тому, що ознаками її формування є не лише знання, а й переконання: моральна зрілість медичного працівника полягає в єдності емоційного та практичного аспектів його діяльності. У структурі професійно-етичної культури медичного працівника виділя-

емо шість компонентів: *мотиваційний*, що відображає інтерес до формування професійної компетентності, необхідних морально-етичних якостей; *аксіологічний*, який розкриває професійно-етичну культуру як сукупність певних цінностей; *когнітивний*, що забезпечує здатність отримувати ключові кваліфікації та професійні компетенції; *операційно-діяльнісний*, що виступає як сукупність способів і засобів діяльності медичного персоналу; *особистісно-рефлексивний* розкриває професійно-етичну культуру як специфічний спосіб реалізації сутнісних сил людини; *креативний*, який є свідченням спроможності медичного працівника до творчості у професії.

Показниками сформованості професійно-етичної культури медичних працівників за *когнітивно-діялісним* критерієм є успішність студентів відповідно з гуманітарних, професійно-теоретичних і професійно-практичних дисциплін, перевірена на контрольних зрізах методом педагогічного тестування. Показники сформованості компонентів професійно-етичної культури за критеріями *результативності* та *професійно-особистісного* потенціалу передбачали самооцінювання студентів і ґрунтовне експертне оцінювання різних компонентів їхньої професійно-етичної культури.

3. Професійно-етична культура медичного працівника є інтегрованою якістю його особистості, що формується в процесі професійної підготовки через засвоєння певних цінностей, закладених у професійному і духовному досвіді діяльності в галузі охорони здоров'я та медичної науки. З огляду на це, концептуальними основами формування професійно-етичної культури медичних працівників, вважаємо: створення системи професійної підготовки, яка сприятиме формуванню загальнолюдських моральних і професійно-етичних якостей майбутніх фахівців, враховує вимоги етичних кодексів професійної діяльності; скерування виховної аудиторної та позааудиторної роботи на національне та патріотичне виховання, формування демократичного світогляду та громадянської позиції, комунікативної культури, етичних та естетичних поглядів; цілеспрямоване формування у студентів усталеного комплексу якостей, властивостей, моральних переконань і моральної свідомості, які безпосередньо впливають на моральну поведінку і моральні відносини майбутнього медика, відповідають конкретним професійним вимогам; врахування взаємозв'язку між характером навчально-професійної діяльності та розвитком професійно-етичних поглядів і переконань; забезпечення наступності у формуванні професійно-етичних знань та інтегрування в процесі професійної підготовки всіх взаємопов'язаних складових професійно-етичної культури медичного працівника; забезпечення скерованості професійної культури медиків на реалізацію морально-етичних вимог суспільства; спрямування суспільно-гуманітарної підготовки в медичних коледжах на успішне входження особистості у медичну діяльність та професійну адаптацію.

На основі аналізу вимог до професійно-етичної культури медичних працівників і розроблених концептуальних основ обґрунтовано педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Ці умови відображають взаємодію гуманізації освіти і суспільства, професійної підготовки медичних фахівців, взаємовплив єдиного освітнього простору й новітніх технологій, які впроваджуються в медичну галузь:

- забезпечення професійної спрямованості змісту гуманітарної підготовки в медичних коледжах;
- застосування комплексу психолого-педагогічних підходів (аксіологічний, ку-

льтурологічний, компетентнісний, особистісний) для формування професійно-етичної культури майбутніх медичних фахівців;

- упровадження інтерактивних методик управління пізнавальною діяльністю студентів медичних коледжів;
- цілеспрямована підготовка викладачів соціально-гуманітарних дисциплін до формування професійно-етичної культури майбутніх медиків.

Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов засвідчила, що запропоновані інновації сприяють свідомому професійному самовизначенню, формуванню в майбутніх медиків необхідних професійно-етичних якостей, відповідальності, здатності до самовдосконалення, толерантності, креативності тощо.

4. Методика формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів передбачає: *впровадження експериментальних професійно спрямованих курсів з культурології та історії України, застосування інтерактивних методів навчання з урахуванням комплексу психолого-педагогічних підходів (аксіологічного, культурологічного, компетентнісного, особистісного), зміну функцій викладачів соціально-гуманітарного циклу* відповідно до розроблених концептуальних основ. Запропонована методика спрямована на розробку та використання інноваційних підходів, технологій, форм і методів навчальної роботи, які сприяють підвищенню інтересу, самостійності, творчої активності студента в засвоєнні професійно-етичних знань і формуванні вмінь та навичок їх застосування у професійній діяльності.

Якісний аналіз ефективності розробленого методичного забезпечення, спрямованого на формування професійно-етичної культури в процесі вивчення гуманітарних предметів у медичних коледжах, засвідчив поліпшення якості навчання та виховання, підвищення рівня готовності випускників до ефективної професійної діяльності за отриманою спеціальністю. Загальна ефективність формування професійно-етичної культури у студентів експериментальних груп досягла 94,2 %, що засвідчило позитивний результат запропонованої методики.

Методичні матеріали можуть бути використані для формування професійно-етичної культури студентів у процесі гуманітарної підготовки в медичних училищах, медичних коледжах, вищих медичних навчальних закладах III-IV рівня акредитації; під час підготовки методичних вказівок, рекомендацій, пропозицій, посібників стосовно розвитку деонтологічної культури майбутніх медичних працівників; у процесі підготовки та підвищення кваліфікації медиків.

Проведене дослідження звісно, не вичерпує всієї проблеми діяльності педагогічного колективу з розвитку професійно-етичної культури студентів медичних коледжів. Подальшого дослідження потребують: формування та розвиток мотивації викладачів до професійного самовдосконалення щодо набуття деонтологічних знань, особливості організації підготовки майбутнього медичного працівника в контексті Болонського процесу, психолого-педагогічні та організаційні підходи до забезпечення ефективності деонтологічного виховання в процесі особистісно орієнтованого навчання в умовах медичного навчального закладу, проблеми організації самостійної пізнавальної, пошукової діяльності студентів на навчальних заняттях, а також проблема підвищення рівня культури у процесі застосування набутих навичок, технології формування професійно-етичної культури студентів у позанавчальний час тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Колісник-Гуменюк Ю. І. Національне виховання майбутніх фахівців у процесі вивчення історії у ПТНЗ. / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Товариство «Рідна школа» : Історія і сучасність : наук. альм. — 2007. — ч. 4. — С. 161—171.
2. Колісник-Гуменюк Ю. І. Професійна адаптація особистості як педагогічна проблема / Юлія Колісник-Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. — 2007. — № 6. — С. 147—158.
3. Колісник-Гуменюк Ю. І. Професійна адаптація особистості як педагогічна проблема / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Теоретичні основи професійної адаптації : зб. наук. пр. / [заг. ред. Г. П. Васяновича]. — Львів, 2007. — С. 99—114.
4. Колісник-Гуменюк Ю. І. Теоретичні основи формування професійної культури майбутнього фахівця / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Вісник Львівської державної фінансової академії : гуманітарні науки / [голов. ред. Г. П. Васянович.]. — Львів : ЛДФА, 2008. — № 8. — С. 45—53.
5. Колісник-Гуменюк Ю. І. Професійна адаптація: чинники впливу / Юлія Колісник-Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. — 2008. — № 1. — С. 174—182.
6. Колісник-Гуменюк Ю. І. До питання формування професійної етики медичних працівників / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції : зб. матеріалів XII всеукр. наук.-практ. конф. у 2-х т. / [ред. кол. : І. І. Тимошенко (відп. ред.) та ін.]. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2009. — т. 2. — С. 108—109.
7. Колісник-Гуменюк Ю. І. Розвиток медичної освіти в Україні : ретроспективний погляд / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Молодь і ринок. — 2009. — № 10 (57). — С. 136—141.
8. Колісник-Гуменюк Ю. І. Морально-етична складова професійної культури медичних працівників / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. — Вип. 27(31) : в 3-х ч. — ч. 2. — Харків : НТУ «ХП», 2010. — С. 213—219.
9. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інтерактивні методи навчання у суспільно-гуманітарній підготовці майбутніх фахівців / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. — Львів, 2010. — С. 82—83.
10. Колісник-Гуменюк Ю. І. Комунікативні аспекти професійно-етичної культури медиків / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ України : результати, проблеми та перспективи : матеріали Всеукраїнської навч.-наук. конф. з міжнародною участю. — Тернопіль : ТДМУ, 2010. — С. 389—390.
11. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інтерактивні технології як метод громадянського виховання молоді / Юлія Колісник-Гуменюк // Психологічна служба у професійно-технічних навчальних закладах : тези наук.-практ. конф. ; 20 жовтня 2010 р., м. Львів. — Львів : ФОП Корпан Б. І., 2010. — С. 69—71.

12. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури в процесі виховання у медичних коледжах / Юлія Колісник-Гуменюк // Розвиток професійно-технічної освіти на регіональному рівні : проблеми, рішення, перспективи : тези ІХ Педагогічних читань пам'яті В. П. Жука ; 30 листопада 2010 р., м. Львів. — Львів: ФОП Корпан Б. І., 2010. — С. 68—69.

13. Колісник-Гуменюк Ю. І. Концептуальні основи формування професійно-етичної культури майбутніх медиків / Юлія Колісник-Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. — 2011. — № 5. — С. 23—32.

Опубліковані праці апробаційного характеру

14. Колісник-Гуменюк Ю. І. Викладання історії у професійному коледжі : значимість навчальної проблеми для студентів / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Вісник Львівського університету : Серія педагогічна. — 2006. — Вип. 21, ч. 2. — С. 289—297.

15. Колісник-Гуменюк Ю. І. Роль соціогуманітарних дисциплін у вихованні патріотизму і національної свідомості особистості / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [заг. ред. С. Д. Максименка]. — К., 2008. — т. X, ч. 4. — С. 272—279.

16. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інтерактивні методи підвищення якості суспільно-гуманітарної підготовки учнів ПТНЗ / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [ред. кол. : І. А. Зязюн (голова) та ін.] — Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. — Вип. 20. — С. 208—213.

17. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інтерактивні методи викладання гуманітарних дисциплін у медичних навчальних закладах / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [ред. кол. : І. А. Зязюн (голова) та ін.] — Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. — Вип. 24. — С. 169—173.

18. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інтерактивні технології як метод громадянського виховання молоді / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Молодь і ринок. — 2011. — № 4 (75). — С. 131—134.

19. Колісник-Гуменюк Ю. І. Експериментальна перевірка ефективності методики формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у медичних коледжах / Юлія Колісник-Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. — 2011. — № 6. — С. 45—55.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

20. Гуменюк О. Методичне забезпечення навчального процесу в підготовці асистента лікаря-стоматолога / Ольга Гуменюк, Юлія Колісник // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. — 2004. — № 6. — С. 70—78.

21. Колісник-Гуменюк Ю. І. Історія України : [інтерактивні методи навчання] : навч.-метод. посіб. для студентів мед. закладів II—IV рівнів акред. / Ю. І. Колісник-Гуменюк. — Львів : ЗАТ «Гал-ЕКСПО», 2007. — 140 с.

22. Бунь М. А. Методичні вказівки з дисципліни «Історія медицини» для студентів I курсу мед. факультету / М. А. Бунь, Ю. І. Колісник-Гуменюк. — Львів, 2009. — 16 с.

23. Колісник-Гуменюк Ю. І. Культурологія. Експериментальний курс для медичних коледжів : навч.-метод. посіб. — Львів : «Гал-ЕКСПО», 2011. — 117 с.

24. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів під час вивчення історії та культурології : метод. рекомендації / Ю. І. Колісник-Гуменюк. — Львів : Гал-ЕКСПО, 2011. — 40 с.

АНОТАЦІЇ

Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського МОН, молоді та спорту України, Вінниця, 2012

Дисертаційна робота присвячена дослідженню проблем вдосконалення професійної підготовки майбутніх медиків шляхом формування їхньої професійно-етичної культури у процесі вивчення гуманітарних предметів у медичних коледжах.

На основі аналізу методологічних та психолого-педагогічних аспектів професійної культури медичних працівників обґрунтовано її морально-етичну складову, розкрито роль гуманітарної підготовки у становленні професійних і морально-етичних якостей майбутніх медиків. З'ясування вимог до професійно-етичної культури медичних працівників дозволило запропонувати критерії, компоненти і методи її оцінювання в майбутніх медичних працівників.

Визначено концептуальні основи і виявлено педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків; викладено методику її формування із застосуванням інтерактивних технологій навчання у процесі вивчення історії та культурології в медичних коледжах.

Пропонуються шляхи вдосконалення форм, методів і засобів формування професійно-етичної культури особистості у процесі вивчення історії та культурології.

Ключові слова: професійна освіта, медичній коледж, гуманітарна підготовка, професійно-етична культура медичних працівників, інтерактивні методи навчання.

Колісник-Гуменюк Ю. И. Формирование профессионально-этической культуры будущих специалистов в процессе гуманитарной подготовки в медицинских колледжах. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского МОН, молодежи и спорта Украины, Винница, 2012.

Диссертационная работа посвящена исследованию проблем усовершенствования профессиональной подготовки будущих медиков путем формирования у них профессионально-этической культуры в процессе изучения гуманитарных предметов в медицинских колледжах.

В условиях медицинских колледжей предложены пути повышения эффективности учебно-воспитательного процесса путем усиления роли гуманитарной подготовки, нацеленной на повышение уровня общей культуры будущих медиков, формирование у них современного мировоззрения, развитие ответственности, сострада-

ния, человечности, т. е. гуманистической направленности, которая выступает основой профессионально-этической культуры.

Концептуальные основы формирования профессионально-этической культуры медицинских работников предполагают: создание системы профессиональной подготовки, способствующей развитию общечеловеческих моральных и профессионально-этических качеств и учитывающей требования этических кодексов; направленность воспитательной работы на национальное и патриотическое воспитание, становление демократического мировоззрения и гражданской позиции, развитие экологического сознания, коммуникативной культуры, этических и эстетических воззрений; целенаправленное формирование у студентов комплекса моральных качеств, свойств, убеждений, которые непосредственно влияют на моральное поведение и моральные отношения будущих медиков, соответствуют конкретным профессиональным требованиям и присущи определенной медицинской группе; учёт взаимосвязи характера учебно-профессиональной деятельности и развития профессионально-этических взглядов и убеждений; обеспечение преемственности профессионально-этических знаний и интегрирования всех компонентов профессионально-этической культуры; обеспечение направленности профессиональной культуры медиков на реализацию морально-этических запросов общества; нацеленность гуманитарной подготовки на успешное профессиональное становление и адаптацию личности.

Педагогические условия формирования профессионально-этической культуры будущих медиков в процессе изучения гуманитарных дисциплин отражают взаимодействие гуманизации образования, профессиональной подготовки и общества, взаимовлияние образовательного пространства и новейших технологий, которые внедряются в медицинскую отрасль. К ним относятся: обеспечение профессиональной направленности содержания гуманитарной подготовки; использование комплекса психолого-педагогических подходов (аксиологического, культурологического, компетентностного, личностного); внедрение интерактивных методик управления познавательной деятельностью; целенаправленная подготовка преподавателей социально-гуманитарных дисциплин.

Применение на практике предложенных педагогических условий способствовало формированию у будущих медицинских работников сознательного профессионального самоопределения. Разработка и внедрение содержания, форм и методов учебно-воспитательной работы, направленных на овладение профессионально-этическими знаниями, умениями и навыками, способствовали формированию у студентов медицинских колледжей морально-этические качества, самостоятельности, ответственности, собранности, способности к самоусовершенствованию, коммуникативности, толерантности, креативности и т. д.

Обоснована и экспериментально проверена методика разработки и использования инновационных подходов, технологий, форм и методов обучения, способствующих повышению интереса, самостоятельности, творческой активности студентов в процессе формирования профессионально-этических знаний, умений и навыков для профессиональной деятельности. Анализ эффективности методического обеспечения для формирования профессионально-этической культуры будущих медиков в процессе гуманитарной подготовки в медицинских колледжах показал улучшение

качества обучения и воспитания студентов, повышение уровня готовности выпускников к эффективной деятельности в системе охраны здоровья.

Ключевые слова: профессиональное образование, медицинский колледж, гуманитарная подготовка, профессионально-этическая культура медицинских работников, интерактивные методы обучения.

Kolisnyk-Humenyuk Y. I. Formation of Professional and Ethical Culture of Future Specialists in the Process of Humanitarian Training at Medical Colleges. – Manuscript.

Dissertation for submitting a scientific degree of candidate of pedagogical sciences on specialty 13.00.04 – theory and methodology of vocational training. – Vinnytsya State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyy of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Vinnytsya, 2012.

The dissertation is devoted to the investigation of the problems of improving future medical workers' professional training by forming their professional and ethical culture while learning the Humanitarian subjects at medical colleges.

Based on the analysis of methodological and psycho-pedagogical aspects of medical workers' professional culture, its moral and ethical component is grounded, the role of the Humanitarian training in forming future medical workers' professional and moral and ethical qualities is revealed. The demands for medical workers' professional and ethical culture are determined and it allows the author to suggest the criteria, components and estimating methods of future medical workers' professional and ethical culture.

The concept basis are determined and pedagogical conditions of forming future medical workers' professional and ethical culture are elaborated; the methods of its formation using interactive teaching technologies while learning History and Cultural Studies at medical colleges are suggested.

The ways of improving forms, methods and means of formation of a personality's professional and ethical culture while learning History and Cultural Studies are suggested.

Key words: professional training, medical college, Humanitarian training, professional and ethical culture of medical workers, interactive teaching methods.